

ОРГАНІЗАЦІЯ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ МИСТЕЦЬКОГО НАВЧАННЯ

Неретін В. О.

*У статті аналізується специфіка завдань розвитку самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя в умовах мистецького навчання. Висвітлено проблеми самоосвіти як підґрунтя успішної професійної самореалізації. Обґрунтовано необхідність створення умов керування цим процесом.
Ключові слова: самоосвіта, майбутній вчитель, мистецьке навчання, професійна самореалізація.*

*В статье анализируется специфика задач развития самообразовательной деятельности будущего учителя в условиях художественного обучения. Освещены проблемы самообразования как основы успешной профессиональной самореализации. Обоснована необходимость создания условий управления этим процессом.
Ключевые слова: самообразование, будущий учитель, художественное обучение, профессиональная самореализация.*

*The author analyzes specific objectives of the development of future teacher self-education in conditions of artistic education, highlights the problems of self-education as a foundation for successful professional self-realization, and substantiates the necessity to create conditions for the management of this process.
Key words: self-education, future teacher, artistic education, professional self-realization.*

Постановка проблеми. Для сучасного суспільства характерне прискорення темпів соціально-економічного розвитку, динаміка появи нових технологій. У зв'язку з цим державою сформувалося соціальне замовлення на фахівця, здатного орієнтуватися у мінливому соціумі, що вміє самостійно здобувати знання і творчо використовувати їх для вирішення практичних завдань.

Очевидно, що самостійна, творча особистість більш затребувана, ніж та, яка працює тільки на основі стереотипів та стандартів. Така особистість здатна до саморозвитку, раціонально і швидко запроваджувати прогресивні технології, відчувати емоційний комфорт від проявленої ініціативи в повсякденній трудовій діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На застосуванні високих вимог до випускників вищих навчальних закладів, враховуючи специфіку професії, звертають увагу Ю. Бабанський, В. Введенський, В. Володько, В. Козаков та інші вчені [1]. Вони наголошують, що невід'ємною складовою підготовки студентів до майбутньої спеціальності є розвиток їхнього фахового мислення, формування умінь самостійно набувати, засвоювати основні положення науки, пояснювати й застосовувати спеціальні знання, спостерігати та аналізувати сучасні техніко-економічні процеси.

Проблемами самоосвіти особистості займалися Є. Ширшов, Г. Наливайко, Н. Терещенко, А. Громцева, В. Лозовий, І. Редковець, Г. Серіков, Г. Зборовський, О. Шукліна та ін. На ефективності процесу самоосвіти у вдосконаленні професійної майстерності викладачів акцентують увагу А. Кузьмінський, В. Маралов, О. Сердюк, Г. Цукерман, О. Шевченко та ін. Напрями самоосвіти та самовиховання у сучасних умовах розглядали В. Бондаревський, С. Ковальов, О. Кочетов, М. Сметанський, зокрема у студентів Т. Лізьнова, О. Мартинов та ін.

Метою статті є висвітлення проблеми самоосвіти як підґрунтя успішної професійної самореалізації майбутнього вчителя; доведення, що головною відмінною рисою самоосвіти фахівця є творчість, поєднана з ідеєю творення нового, створення авторських методик як запоруки ефективності педагогічних процесів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної, соціологічної та довідкової літератури свідчить про різноманітне трактування і розуміння поняття "самоосвіта особистості". Досить детальне дослідження специфіки дефініцій даного поняття зроблено Л. А. Коростіль. Так, автор подає визначення Є. Ширшова, який тлумачить самоосвіту як освіту, що набувається в процесі самостійної роботи, без проходження системного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі; А. Громцевої, В. Лозового, І. Редковець, Г. Серікова, що розглядають самоосвіту як засіб ідейного, професійного і загальнокультурного розвитку особистості та реалізації її творчої ініціативи; С. Гончаренка, який вважає самоосвіту невід'ємною частиною систематичного навчання в стаціонарних закладах, що сприяє поглибленню, розширенню та більш міцному засвоєнню знань.

Нам імponує думка О. Шукліної, оскільки автор вважає самоосвіту видом вільної діяльності особистості (соціальної групи), що характеризується її вільним вибором і спрямований на задоволення потреб у соціалізації, самореалізації, підвищенні культурного, освітнього, професійного і наукового рівнів [6].

На увагу заслуговує також і визначення О. Бурлуки, у якому самоосвіта розкривається як інформаційно-забезпечувальна діяльність, яка здійснюється шляхом набуття (засвоєння), накопичення, упорядкування, систематизації і відновлення знань з метою задоволення пізнавальних потреб особистості для здійснення різноманітних видів діяльності [2].

Отже, досліджуючи проблему самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя, вчені звертають увагу на її безпосередній вплив на ефективність професійної підготовки. Вони вважають, що рівень організації самоосвітньої діяльності значно впливає на формування у студентів стійкого інтересу до навчальних дисциплін, на ступінь їх пізнавальної активності та на процес оволодіння як відповідним інформаційним змістом, так і фаховими знаннями, уміннями, навичками.

Як зазначає А. Кузьмінський, ефективність процесу самоосвіти залежить від умов і керування цим процесом, зокрема: готовність, бажання особистості займатися самоосвітою; поєднання у процесі управління впливу саморегулюючого і регульованого характеру; здійснення повного циклу управління впливом на процеси самоосвіти, що включає аналіз результатів викладацької діяльності, на основі якого визначаються основні напрями самоосвіти; планування, координування, організація контролю, коригування процесу самоосвіти відповідно до поставленої мети [3, с. 147].

Ми погоджуємося з думкою Л. Хомич стосовно того, що самоосвіта повинна бути спрямована на формування у майбутніх учителів певних компонентів саморозвитку. Так, автор виділяє компоненти, зміст яких відповідає темі нашого дослідження:

- самовизначення – вироблення своєї позиції у житті, світогляду, ставлення до себе і навколишнього світу, розуміння суспільних процесів, уміння поставити завдання і відповідно діяти;
- самореалізація – утвердження себе як особистості, яка не обмежує інтересів інших, а також розвиток творчих здібностей (наукових, художніх, технічних, спортивних, організаційно-комунікативних);
- самоорганізація – якість, притаманна кожній людині і особливо важлива для вчителя, який повинен мати навички елементарної психічної саморегуляції, зокрема організації режиму життя, наполегливо йти до досягнення поставленої мети, раціонально працювати і спілкуватися;
- самореабілітація – наявність у людини можливостей захистити себе культурними засобами у несприятливому оточенні, відстояти свою позицію, встановити злагоду; вміння долати конфлікти без нервових перевантажень, здатність зняти напруження; управляти не тільки своєю психікою, емоціями, а й тілом; вміння відпочивати, адекватно оцінювати себе та інших [5, с. 129].

Отже, саморозвиток активно сприяє самоосвіті, а саме необхідність удосконалення навчально-виховного процесу зумовлює потребу у викладачів, на думку вчених, постійно розширювати і поглиблювати професійні знання, уміння та навички, широко використовувати у практиці сучасні технології [3, с. 145].

Методологічне обґрунтування мистецького навчання здійснила Г. Падалка, основним компонентом якого науковець вважає системність поєднання способів освоєння мистецтва, виявом якої слід вважати єдність раціональних і емоціональних, свідомих і підсвідомих, об'єктивних і суб'єктивних способів освоєння мистецтва.

Дослідниця також виділяє основні принципи мистецького навчання як основні положення, що охоплюють узагальнені закономірності мислення, органічно пов'язуючи окремі елементи в єдине ціле. Серед даних принципів провідне місце посідають: *принцип цілісності*, що орієнтує на забезпечення цілісності навчального процесу, передбачає спрямованість змісту, всіх форм і методів навчальної роботи на єдину мету – особистісно-художній розвиток учня; *принцип культуровідповідності*, який передбачає таке змістове наповнення навчального процесу, в результаті якого мистецтво сприймається учнями як культурна цінність, як надбання розвитку світової культури; *принцип естетичної спрямованості*, зміст якого полягає у спонуканні учнів у процесі мистецького навчання до осягнення естетичної цінності художніх творів, до сприймання мистецтва як явища, що містить величезний потенціал втілення прекрасного в житті людини; *принцип індивідуалізації*, що означає піклування про виявлення й збереження здатності до своєрідного, притаманного саме цьому учню сприймання мистецтва, його оцінювання, розвиток спроможності до вибору й застосування унікальних, неповторних саме для цієї особистості, засобів мистецької творчості; *принцип рефлексивності*, який спрямований на спонукання учня в процесі мистецького навчання до співвіднесення власних життєвих орієнтирів, світоглядних настанов зі змістом художніх образів, зіставлення цінностей внутрішнього життя з морально-естетичними позиціями, відтвореними в мистецтві, співвіднесення найглибших переживань особистісного "Я" з художніми оцінками автора твору [4].

Таким чином, стає зрозумілим, що організація самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя потребує обґрунтованого, наукового і комплексного підходу для того, щоб її результати були значущими, а сама вона ефективною.

Сучасна соціокультурна ситуація, з одного боку, вимагає розвитку системи безперервної освіти, в якій самостійність стає не простим побажанням, а очевидною необхідністю для спеціалістів. З іншого боку, ефективна самоосвітня діяльність залежить від зацікавленості в досягненні результату, тобто від умотивованості суб'єкта.

Висновки. Враховуючи вищезазначене, ми дійшли висновку, що самоосвіта є підґрунтям успішної професійної самореалізації майбутнього вчителя. Головною відмінною рисою самоосвіти вчителів у процесі мистецького навчання є творчість, поєднана з ідеєю творення нового, створення авторських методик з конструюванням і реконструюванням педагогічних процесів.

Література

1. Бабанский Ю. К. Выбор методов обучения в средней школе : учебник / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1990. – С. 7–13 ; Введенский В. Н. Педагогическая профессия как социальный институт / В. Н. Введенский // Педагогика. – 2006. – № 2. – С. 32–39 ; Володько В. М. Самостійна пізнавальна діяльність студентів : метод. реком. / В. М. Володько, М. М. Солдатенко. – К. : ІСДО, 1993. – 23 с. ; Козаков В. А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема : навч. посіб. / В. А. Козаков. – К. : Вища школа, 1990. – 47 с.
2. Бурлука О. В. Самоосвіта особистості як соціокультурне явище : автореф. дис. ... канд. філос. наук / Бурлука О. В. ; Харківська державна академія культури. – Х., 2005. – 15 с.
3. Кузьмінський А. І. Післядипломна педагогічна освіта: теорія і практика : монографія / А. І. Кузьмінський. – Черкаси, 2002. – 288, [1] с.
4. Падалка Г. М. Концептуальні засади мистецької педагогіки [Електронний ресурс] / Г. М. Падалка // Українські культурні дослідження. – Режим доступу: http://culturalstudies.in.ua/kn_6.php. – Назва з екрана.
5. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів : монографія / Л. О. Хомич. – К. : Магістр-S, 1998. – 199 с.
6. Шуклина Е. А. Технологии самообразования: социологический аспект / Е. А. Шуклина // Общественные науки и современность. – 1999. – № 5. – С. 141–150.